

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ЕВФЕМІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Сітко Алла Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Державного університету «Київський авіаційний інститут»
ORCID ID: 0000-0003-0071-038X

Сєра Аліна Олегівна,

здобувач магістерського рівня з філології
Державного університету «Київський авіаційний інститут»
ORCID ID: 0009-0000-6551-3817

У статті розглядаються особливості перекладу англійських евфемізмів українською мовою в межах сучасної перекладознавчої та лінгвістичної парадигми. Евфемізм трактується не лише як лексичне, але й як дискурсивне явище, тісно пов'язане з комунікативною метою, соціальними та культурними чинниками. Використання евфемізмів є важливою частиною мовної культури та комунікативної компетентності, адже дозволяє уникати конфліктів, проявляти повагу до співрозмовника та адаптуватися до соціального контексту. У роботі підкреслюється, що евфемістичні конструкції виконують важливу функцію у збереженні соціальної гармонії, уникненні конфліктів, дотриманні норм ввічливості та політкоректності.

На матеріалі текстів комп'ютерних ігор простежено різні способи відтворення евфемізмів: лексичні заміни, модуляцію, генералізацію, метафоричні та метонімічні заміни. З'ясовано, що перекладач нерідко змушений балансувати між дослівною передачею та адаптацією, враховуючи культурні відмінності, рівень табуїзованості теми та очікування цільової аудиторії.

Окрему увагу приділено стилістичним і культурним нюансам перекладу. Підкреслено, що в англійській традиції евфемізми для позначення делікатних сфер (смерть, інтимні стосунки, фізіологічні процеси, соціальні проблеми) часто мають інші емоційні відтінки, ніж в українській культурі. Тому прямий відповідник не завжди доречний, а ефективність перекладу досягається завдяки врахуванню контексту – соціального, культурного та лексичного.

У статті доведено, що успішний переклад евфемізмів базується на збереженні їхньої прагматичної функції: пом'якшення висловлювання, іронічності або уникнення конфронтації. Найефективнішими виявилися перекладацькі стратегії, які забезпечують прагматичну еквівалентність і дозволяють адаптувати повідомлення до цільової культури без втрати змісту й емоційного тону.

Ключові слова: евфемізм, дисфемізм, переклад, адекватність, культурний контекст, комунікативна функція, прагматика, трансформації, політкоректність.

Sitko Alla, Siera Alina. Peculiar features of euphemisms translation from English into Ukrainian

The article sets out to make analyses the peculiar features of euphemisms translation from English into Ukrainian within the framework of modern translation studies and linguistic paradigm. Euphemism is interpreted not merely as a lexical unit but also as a discursive phenomenon which is closely connected to communicative aim, social and cultural factors. The use of euphemisms is an essential component of linguistic culture and communicative competence, as it enables the speakers to avoid conflicts, demonstrate respect towards the interlocutor and adapt to the social context. The study emphasizes that euphemistic constructions perform an important role in preserving social harmony, preventing conflicts and observing the norms of politeness and political correctness.

The analysis of computer game texts reveals various strategies for rendering euphemisms, including lexical substitutions, modulation, generalization, as well as metaphorical and metonymic replacements It has been

found that translator frequently needs to strike a balance between literal translation and adaptation, taking into account cultural differences, the level of taboo surrounding the subject, and the expectations of the target audience.

Special attention is given to the stylistic and cultural aspects of translation. It is highlighted that the euphemisms which are used to describe sensitive topics in the English-speaking countries (death, intimate relationships, physiological processes, social problems) often convey much more different emotional nuances than in Ukrainian culture. Thus, a direct equivalent is not always appropriate and the effectiveness of translation is achieved by taking into account the social, cultural, and lexical context.

The article proves that successful translation of euphemisms depends on retaining their pragmatic function, including softening statements, conveying irony, or avoiding confrontation. Translation strategies that guarantee pragmatic equivalence and enable the adaptation of the message to the target culture while preserving both its content and emotional tone have been found to be the most effective.

Key words: *euphemism, dysphemism, translation, adequacy, cultural context, communicative function, pragmatics, transformations, political correctness.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства, наукової та технічної думки рівень цікавості до перекладу та різноманітних питань, поєднаних з ним, зростає. Серед багатьох складних питань, які вивчає сучасне мовознавство, важливе місце посідають проблеми перекладу, оскільки процес перекладу не є простою заміною одиниць однієї мови одиницями іншої, а, навпаки, це складний процес, який містить цілу низку операцій, знання яких перекладачем є запорукою адекватного перекладу [1, с. 267]. Але варто відзначити, що далеко не всі аспекти перекладу як науки є однаково дослідженими. До таких малодосліджених питань варто віднести й переклад евфемізмів. У сучасному мовознавстві евфемізм пропонують розглядати як важливий елемент комунікативної культури. Етимологія терміна «евфемізм» походить від грецького слова *euphemismos*, *euphemia* («eu» – «добре», «*phemi*» – «кажу»), що означає «благомовлення, хороше мовлення; утримання від неналежних слів» [2].

Евфемізація мови подається не лише як лексичний процес, але й як соціолінгвістичне та прагматичне явище, що відображає динаміку суспільних норм, культурних цінностей і комунікативних стратегій. Використання евфемізмів забезпечує уникнення конфліктних ситуацій, збереження ввічливості та адаптацію мовлення до соціальних і культурних умов, що робить їх предметом особливої уваги в контексті перекладу.

Варто зазначити, що в основі трактування евфемії лежить як лінгвопрагматичний, так і соціолінгвістичний підхід, бо поряд з поняттями прагматики і теорії ввічливості надзвичайно важливими стають такі поняття, як «політкоректність», «табу» тощо. І останнє

не випадково, адже спочатку евфемізми вивчалися етнографами саме в зв'язку з проблематикою табу в вербальній (і невербальній) поведінці людей в первісних спільнотах [3, с. 6].

В останні десятиліття питання евфемізації активно досліджувалися як у вітчизняній, так і в зарубіжній лінгвістиці. Зокрема, у працях В. Б. Великороди, О. В. Бабенка, Ю. М. Бумара, З. О. Дубинець, О. В. Кульчицької, а також у роботах зарубіжних дослідників К. Баррідж, Л. Венуті, Б. Воррена, А. Вежбицької та інших розкрито семантичні, функціонально-прагматичні й культурологічні аспекти евфемізації. Науковці розглядають евфемізми як одиниці, що забезпечують мовленнєвий етикет, виступають засобом соціальної гармонізації й політкоректності, а також виконують маніпулятивні функції в публічному дискурсі.

Разом з тим, низка питань залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, бракує комплексного аналізу особливостей відтворення англomовних евфемізмів українською мовою в умовах відмінностей культурних норм та соціальних табу. Не до кінця вивченими є питання еквівалентності та адекватності перекладу евфемістичних виразів у різних жанрових та комунікативних контекстах, зокрема у сфері масової культури, медіа та комп'ютерних ігор, які активно використовують евфемізацію для досягнення комунікативного ефекту. Саме цим аспектам присвячене дане дослідження.

Мета дослідження. Мету розвідки вбачаємо у дослідженні особливостей перекладу англomовних евфемізмів українською мовою з урахуванням їхніх лінгвістичних, культурних і прагматичних характеристик. У роботі

прагнемо довести, що ефективний переклад евфемізмів можливий лише за умови врахування культурних відмінностей, соціального контексту та комунікативної функції мовної одиниці на матеріалі текстів комп'ютерних ігор та масової культури, що дозволяє простежити нові тенденції у відтворенні евфемістичних конструкцій в сучасному українському мовному просторі.

Виклад основного матеріалу. Переклад евфемізмів є складним завданням, що вимагає глибокого розуміння не лише мовних, а й культурних та соціальних аспектів. Використання евфемізмів допомагає передати делікатні теми або зменшити негативне сприйняття певних явищ. У процесі перекладу англійських евфемізмів українською мовою важливо враховувати не лише мовні особливості, але й культурні відмінності, адже одне й те саме поняття може мати різне експресивне забарвлення в різних культурах.

Сучасні словники, видані в англomовних країнах, дають схоже трактування терміна «евфемізм». Так, наприклад, в «Новому Оксфордському тезаурусі англійської мови» термін «euphemism» визначається як: «ввічливий термін, заміник, м'яка альтернатива, непрямий термін, применшення, заниження, пом'якшення, ввічливість, шляхетність, сором'язливий термін. <...> Таким чином, загалом евфемізм є способом, за допомогою якого неприємне, образливе або таке, що вселяє страх слово замінюється на непрямий або більш м'який термін» (переклад наш) [4, с. 185].

Новий підхід полягає в тому, що евфемізм слід розглядати не як лексичне явище, але як дискурсивне, в межах прагматичного визначення, інтегрованого в комунікативну лінгвістику. В контексті цього підходу Л. Чік пропонує визначення евфемізму або дисфемізму як когнітивного процесу концептуалізації забороненого слова, яке виявляється в дискурсі шляхом використання мовних механізмів, включаючи різні види заміщень: лексичну заміну, фонетичну заміну, морфологічну заміну, композицію або інверсію, синтагматичні угруповання або комбінації, що надають змогу в певному контексті або в певній прагматичній ситуації ослабити або, навпаки, посилити певний заборонений вислів [5, с. 122].

Варто зазначити, що евфемізми виконують важливу комунікативну функцію: вони допомагають уникати конфліктів, демонструвати повагу до співрозмовника та підтримувати соціальні норми спілкування. При цьому при перекладі евфемізмів з англійської мови українською перекладач має враховувати не лише лексичні значення, але й стилістичні та емоційні відтінки, щоб забезпечити адекватне сприйняття в цільовій культурі. Використання відповідних евфемізмів у перекладі дозволяє зберігати інтерперсональні стосунки та відчуття делікатності в спілкуванні. На матеріалі текстових компонентів англomовної комп'ютерної гри розглянемо особливості перекладу евфемізмів.

Так, розхитування системи цінностей в нинішньому західному суспільстві і руйнування моралі і сексуальних табу призвели до збільшеного прояву сексуального начала як в медіа, так і в комп'ютерних іграх, але разом із цим зберігається використання евфемістичних номінацій при поданні даної теми в україномовних версіях комп'ютерних ігор [3, с. 2], як наприклад, у грі «The Walking Dead» («Ходячі мерці»):

Colin Farrell and his girlfriend were caught cleaning the pipes on the airplane bound for Los Angeles [6]. – *Колін Фаррелл і його подруга були спіймані в момент інтимної близькості на борту літака до ЛосАнджелеса* [7].

У даному прикладі метафористичний вираз *to clean the pipes* використовувався в значенні *to have oral sex*. Ця метафора була перекладена як «в момент інтимної близькості». При утворенні даного евфемізму перекладач використовує прийом генералізації – гіперонім, тобто слова або словосполучення загальної семантики, що виражають загальне, родове поняття, назву класу предметів, властивостей або ознак. Переклад здійснюється повним лексичним відповідником з елементами лексичного додавання.

Розглянемо наступний приклад:

Megan's sexual life got out of control, she was addicted to boyfriends [6]. – *Меган не могла контролювати своє особисте життя, і змінювала багато партнерів* [7].

Метафора оригіналу «*addicted to boyfriends*» використовується з негативною коннотацією з іронічною метою, що відтворено у перекладі за допомогою модуляції «*змінювала багато партнерів*».

У деяких текстах можемо зустріти використання прямих назв людей нетрадиційної орієнтації, наприклад: «*lesbian, gay, bisexual and transgender students*», як у наступному реченні:

Homophobia is an issue that affects all US universities, says SG LGBT officer Brian Firkus. So why are not institutions doing more to support their lesbian, gay, bisexual and transgender students? [6]. – Гомофобія – це проблема, яка зачіпає всі університети США, говорить представник із захисту прав ЛГБТ Брайан Фіркус. Так чому ж установи не докладають більше зусиль для підтримки своїх студентів з нетрадиційною орієнтацією? [7].

Автор навмисно називає їх сексуальну приналежність, щоб чітко і ясно визначити проблему, з якою стикаються сучасні студенти в США. Але оскільки в Україні тема сексуальних меншин є майже табуованою з метою уникнути акцентуації уваги на даних назвах, перекладач вирішує використовувати нейтральне поняття «*нетрадиційна орієнтація*», при цьому послуговуючись прийомом генералізації.

Крім інтимної сфери у текстах комп'ютерних ігор часто використовуються евфемізми на позначення семантичного поля «Смерть», як у такому прикладі:

Lil Peep has become food for worms just one week ago – the cause of death was an accidental overdose [6]. – *Піпер Ліл Піпер помер* всього два тижні назад – причиною смерті стало передозування [7].

У тексті оригіналу вживається образний евфемізм «*to become food for worms*» від дієслова «*to die*». Проте, під час перекладу даний евфемізм звучав би занадто саркастично, тому його відтворено для україномовного читача у більш адаптованій формі за допомогою метафори, з використанням прийому смислового розвитку.

У текстах комп'ютерних ігор часто використовуються лексичні одиниці на позначення семантичного поля «Недоліки людей». Слід зазначити, що люди, які страждають через надмірну вагу – актуальна проблема Сполучених Штатів. Велика частина населення зазнають труднощів через зайві кілограми. Отже, такі слова, як «*fat*» (*жирний*), «*rotund*» (*товстий*), заборонені і вже майже не використовуються, для того щоб не зачепити або не образити почуття населення Спо-

лучених Штатів, що мають таку проблему. Більш того, свій вплив має укорінена в умах американців ідеологія політичної коректності. Наприклад:

Peter Farrelly of Star Tribune ... described a rotund German political figure as kilogramically endowed [6]. – Пітер Фарреллі з газети «Стар Трібюн» ... назвав повну фігуру німецького політика як фігуру людини, щедро обдарованої кілограмами [7].

Поданий приклад ілюструє, що евфемізм утворений шляхом метонімізації значення «*kilogramically endowed*», тобто денотат зі сфери табу може бути заміненим на більш прийнятний і менш образливий у перекладі – «*щедро обдарованої кілограмами*».

У текстах комп'ютерних ігор також можемо натрапити на використання лексичних одиниць на позначення семантичного поля «Злочин», як-от:

You are all accomplices, you are similar criminals, your whole government, together with your President! [6]. – *Все ви – злодюги, ви – бандити, весь ваш уряд разом з вашим президентом!* [7].

У цьому випадку перекладач вирішив використовувати дисфемізми «*злодюги*» та «*бандити*» щоб відтворити ЛО «*accomplices*» та «*similar criminals*» з метою показати образливе ставлення до політиків США, а також передати манеру мовлення героя гри.

Варто додати, що аби подати адекватний переклад, перекладач, перш за все, зобов'язаний розпізнати евфемізм в оригінальному тексті. Для цього необхідно враховувати екстралінгвістичні чинники, а також вузький та широкий контекст, в якому використана лексична одиниця. Наприклад, для адекватного перекладу евфемізму *file Chapter 11* (*підпадати під параграф 11*) потрібно знати, що у даному випадку мова йде про параграф 11 Закону про банкрутство, який був прийнятий у Сполученому королівстві в 1978 році. Відтак, у разі, якщо про компанію говорять: «*It filed Chapter 11*», це означає, що вона збанкрутувала [8, с. 283].

Адекватний переклад евфемізмів є необхідним для збереження конотативної та прагматичної еквівалентності тексту. Дослідження засвідчило, що найекономішій та найточніший спосіб досягнення еквівалентності евфемізмів забезпечують лексичні відповідники, тобто субституція. При цьому не

змінюється синтаксична структура висловлювання, словесний портрет мовця. Проте розбіжність у мовних структурах, відсутність словникових відповідників призводить також і до частого використання лексико-семантичних трансформацій, адже для досягнення адекватного перекладу перекладач повинен використовувати мовні ресурси та застосовувати різні мовні трансформації [9, с. 118].

Відомо, що у кожній мовній спільноті існують свої табу та чутливі теми. Тому, навіть якщо певний англійський евфемізм є загальноприйнятим у носіїв мови, його переклад може виявитися неадекватним в іншій мовній культурі. Наприклад, англійський евфемізм «*passed away*» [6] на позначення смерті є менш емоційно-забарвленим, ніж українське «помер» або використання перекладного варіанту «*літня людина*» при відтворенні евфемізму «*senior citizen*» [6] як ввічливого способу на позначення людей старшого віку, що вживається в англійській мові задля уникнення слова «старий». В українській мові також використовують аналог «літня людина», що є м'якшою альтернативою.

Важливо також пам'ятати, що Багато англійських евфемізмів мають широкий спектр значень, які можуть змінюватися в залежності від контексту. Тому перекладачеві варто враховувати не лише загальний зміст фрази, але й ситуацію, в якій ця фраза вживається. Вибір слова чи фрази може варіюватися залежно від соціального статусу, віку, чи навіть місцевих особливостей.

Нагадаємо також, що в англійській мові часто використовуються евфемізми задля уникнення використання неприємних або

неприятних слів. Переклад таких виразів на українську мову потребує застосування як класичних евфемізмів, так і пошуку інноваційних рішень, які допоможуть зберегти початковий сенс, але зроблять його більш підходящим для української культурної спільноти [8, с. 284].

Звісно, що під час відтворення евфемізмів не варто нехтувати фактором контексту, адже важливо враховувати не лише лексичне значення слова чи словосполучення, але й контекст, що дозволяє вибрати найбільш адекватний та відповідний еквівалент.

Висновки та результати дослідження. Проведене дослідження дозволило з'ясувати, що переклад англійських евфемізмів українською мовою є складним процесом, у якому важливу роль відіграють не лише лексико-семантичні відповідники, але й культурно-прагматичні чинники. Отримані результати підтверджують, що дослівний переклад евфемістичних виразів у більшості випадків не забезпечує збереження їхньої комунікативної функції. Натомість найбільш ефективними виявилися перекладацькі стратегії, які поєднують лексико-семантичні трансформації (модуляцію, генералізацію, метафоричну заміну) з адаптацією до культурних норм цільової аудиторії.

Серед основних труднощів перекладу евфемістичних одиниць вирізняють міжкультурні розбіжності у сприйнятті табу, відсутність точних відповідників у мові перекладу, а також загрозу втрати прихованого значення чи стилістичного навантаження. Надмірна буквальність у перекладі може зруйнувати потрібний прагматичний ефект або навіть змінити тон висловлювання.

Література:

1. Сітко А.В. Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. К. : Логос, 2012. Вип. 22. С. 267–274.
2. Балаж В. О. Прагмалінгвістичний аспект дослідження евфемізмів і дисфемізмів (на матеріалі українських новинних телеграм-каналів). *Нова філологія*. 2023. № 89. С. 35–42.
3. Vázquez G. Euphemism and Politeness: A Cross-Cultural Perspective. *Oxford Linguistic Studies*, 2011. 230 p.
4. Cambridge Advanced Learner's Dictionary/ edited by P. Gillard. -Kundli.: Cambridge University Press, 2003. 1550 p.
5. Чік Л. Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2015. № 5. С. 121–123.
6. Субтитри до гри «Ходячі мерці» URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hcPvus99wIU>
7. The Walking Dead: The Game. URL: [https://walkingdead.fandom.com/ru/wiki/The_Walking_Dead:_The_Game_\(Telltale_Games\)](https://walkingdead.fandom.com/ru/wiki/The_Walking_Dead:_The_Game_(Telltale_Games))

8. Онушканич І. В., Штогрин М. В., Пристай С. М. Перекладацькі трансформації як засіб відтворення англійських евфемізмів українською мовою. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Вип. 54. 2015. С. 282–284.
9. Вилущак А.В., Сітко А.В. Проблема виокремлення перекладацьких трансформацій в українському перекладознавстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. № 62. Том 2. С. 117–120.

References:

1. Sitko, A.V. (2012). Problema vidtvorennya gramatychnoi semantyky interogatyviv zasobamy tsil'ovoi movy [The Problem of Grammar Semantics of Interrogative Sentences Rendering by Means of Target Language]. *Problemy semantyky, pragmatyky ta kognityvnoi lingvistyky*. K.: Logos, 22, 267–274. [in Ukrainian].
2. Balazh, V.O. (2023). Pragmalingvistychnyi aspekt doslidzhennya evfemizmv I dysfemizmv [Pragmalinguistic Aspect of Euphemisms and Disphemisms Investigation]. *Nova Philologia*, 89, 35–42. [in Ukrainian].
3. Vásquez, G. (2011). Euphemism and Politeness: A Cross-Cultural Perspective. Oxford Linguistic Studies.
4. Cambridge Advanced Learner's Dictionary (2003) / edited by P. Gillard. -Kundli.: Cambridge University Press.
5. Chik, L. (2015). Zasoby movnogo manipulyuvannya u suchasnyh ZMI [Means of Contemporary Speech Mass Media Manipulation]. *Literaturnyi protses: metodologiya, imena, tendentsii*, 5, 121–123. [in Ukrainian].
6. Subtytry do gry "Hodyachi mertsy" [Subtitles to the Film "The Walking Dead"]. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=hcPvus99wIU>. [in Ukrainian].
7. The Walking Dead: The Game. Retrieved from: [https://walkingdead.fandom.com/ru/wiki/The_Walking_Dead:_The_Game_\(Telltale_Games\)](https://walkingdead.fandom.com/ru/wiki/The_Walking_Dead:_The_Game_(Telltale_Games))
8. Onushkanych, I.V. & Shtogryn, M.V. & Prystay, S.M. (2015). Perekladats'ki transformatsii yak zasib vidtvorennya angliys'kyh evfimizmv ukrayins'koyu movoyu [Translation Transformations as Means of English Euphemisms Rendering into Ukrainian]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostrozh'ska akademiya"*, 54, 282–284. [in Ukrainian].
9. Vylushchak, A.V. & Sitko A.V. (2023). Problema vyokremlennya perekladats'kyh transformatsiy v ukrayins'komu perelladoznastvi [The Problem of Translation Transformations Segregation in Ukrainian Translation Studies]. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnogo humanitarnogo universytetu*. Odessa: Vydavnychiy dim "Gel'vetyka", 62 (2), 117–120. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.08.2025

Стаття прийнята 19.09.2025

Статтю опубліковано 27.10.2025